

CANKARJEVA NAGRADA 2023

NOMINIRANA DELA: UTEMELJITVE

Katja Gorečan, *Materinska knjižica*

Materinska knjižica Katje Gorečan je na zavihku označena kot poetični roman, lahko pa bi uporabili tudi oznako roman v verzih ali pesnitev. Napisana je namreč v prostih verzih, vendar tako dolgih, da skoraj do roba zapolnijo strani. Za slovensko književnost neobičajen žanr je prepričljiva izbira za tematiko, o kateri se pri nas praviloma ne govori; osrednje vprašanje je, kako naj se ženska sooči z izgubo otroka zaradi spontanega splava. *Materinska knjižica* nas potegne v vrtinec čustev, ki bi zlahka pogoltnil žalujočo žensko. Njena bolečina je tako močna, da sama o njej ne more govoriti. Učinkovita izbira pripovedovalca omogoči vsaj delen odmik od silnega čustvovanja; gre za poskus racionalizacije, ki razkriva, kako nemogoče je razumsko sprejeti dogajanje. Kaj se dogaja z mamo, namreč pripoveduje nerojeni otrok Tobija. Njegovo pripovedovanje, prepleteno s poročanim govorom, ni patetično, ampak sočutno; gre za glas, ki ga mama ne sliši, a vseeno vodi k zacelitvi njene rane. Mama veliko joče, toda »če bi jo ljudje / vprašali / 'Zakaj te solze' ali / 'Zakaj se pa ti jočeš', ne bi vedela točnega odgovora ali pa bi jo bilo sram reči: / 'Zaradi otroka, ki ga ni.'« Otroka ni, toda ko ga mama dojame kot otroka in simbolno pokoplje, doživi pomiritev. Spontani splav ni njena edina težava, tu so še izguba sluha, prekarno delo, nerazumevajoči delodajalci in drugi ljudje. *Materinska knjižica* ne moralizira, ne ukvarja se z ideologijami, ampak postavi ogledalo sodobni družbi, naši zmožnosti empatije.

Lado Kralj, *Ne bom se več drsal na bajerju*

Roman Lada Kralja *Ne bom se več drsal na bajerju* pripoveduje o življenju v ljubljanski Zgornji in Spodnji Šiški v času italijanske okupacije med drugo svetovno vojno, nekoliko pa tudi po odhodu Italijanov, o osvoboditvi in povojnih stalinističnih poseganjih v sovesko, ki je danes ni več. V dvanajstih poglavjih se na skrbno dokumentiranem realnem prizorišču, v središču katerega je po vojni porušeni grad Jama s parkom, bajerjem in vrtnarijo, in v bližnji ter daljni okolici odvijajo zgodbe številnih literarnih oseb, med njimi tudi najstniškega protagonista in vosovskega kurirja Ivana Kneza, zaljubljenega v gojenko samostanske dekliške šole v gradu. Toda časi zaljubljenca niti ostalim nastopajočim niso naklonjeni, saj so njihova življenja v mestu, obdanem z žico, v katerem tli odpor zaradi vsakodnevnega nasilja vojaških oblasti, racij in represalij, izpostavljena nepredvidljivim nevarnostim in absurdnim naključjem, ki se vse prehitro končajo s smrtjo. Roman pa kljub dokumentarnemu okviru ni običajen zgodovinski ali vojni roman niti realistični roman soveske, ampak žanrsko prav svojevrstna tvorba: dejstva izdatno prepleta s fikcijo, pri tem pa, saj smo vendar v sodobni literaturi, vsaj toliko kot iz dejstev, spominov in ustnega izročila črpa iz medbesedilnosti in mnogih svobodno preoblikovanih referenc na literarno in kulturno življenje iz časov pred in med vojno ter po njej. Poleg tega v besedilu nastopajo tudi fantazijski oziroma pravljlični liki z nadnaravno močjo, kakršni so npr. jaga baba. Pisatelj se na široko izogiba nostalgiji, patosu in melanholiji in daje kljub mnogim tragičnim žrtvam opisovanih dogodkov prednost duhovitosti, ironiji in humorju, občasno celo grotesknemu karikiranju in za mnoge nevzdržni, a moderni kombinaciji smrtne groze in posmeha, ne da bi pri tem izgubil svojo kritičnost do zgodovine.

Adriana Kuči, *Ime mi je Sarajevo*

Ime mi je Sarajevo je roman o vojni v Sarajevu in miru v Mariboru. Vojna so žrtve, pomanjkanje, travme, a tudi ljubezen, prijateljstvo in toplina. Na drugi strani mir pooseblja red, blagostanje, uveljavljenost, a tudi družinsko nasilje, samoto in praznino. Lana je emigrantka iz Sarajeva, ki je po vojni našla dom v Mariboru. Doma je pustila dušo in ljubezen, v Sloveniji je našla vsakdanjost in življenje, ki pa je daleč od idealov in sanj. Lana pooseblja Sarajevo, tudi če se v svoje mesto nikoli več ne bo vrnila. Sarajevo pa je od nekdaj bilo sinonim za strpnost, multikulturalnost, gostoljubnost, domačnost, očarljivost, odprtost in skrivnostnost. Dva pripovedna toka, sedanjega, ki se začne leta 2019 in konča v času epidemije, in preteklega, ki se začne leta 1992 v obleganem Sarajevu, in se konča čez dobrih deset let, prežemajo pripovedovalkina razmišljanja in spomini, vsi naslovljeni enako: Ime mi je Lana. Spoj obeh časovnih obdobjev v tem ponavljajočem vzorcu v roman vnese pogled na vojno od zunaj, s čimer se spretno izogne pastem morebitne prvoosebne melodramatičnosti. Vojna in vse njene posledice, vključno z emigracijo, so okvir, v katerega je umeščena usodna ljubezenska zgodba med protagonistko in njeno petošolsko ljubeznijo. To je tudi roman o ženski in njeni emancipacijski nuji. Lana se kljub eksistenčnemu tveganju v novem okolju upre nasilnemu možu in z ločitvijo stopi na samostojno pot. Sprejema prelomne poslovne in osebne odločitve in kot čefurka vendarle najde mir. V svoji družbeni razsežnosti roman prinaša pomembno protivojno sporočilo, saj so posledice vsakršnega nasilja nepredvidljive, travme in poškodbe pa trajne.

Mojca Kumerdej, *Gluha soba*

V osmih kratkih zgodbah Mojce Kumerdej v *Gluhi sobi* – paradoksalno – vrvi od glasov. Bolj kot iz podob so namreč stkane iz dialogov ali samogovorov karseda nenavadnih sogovorcev. Ti lahko pripadajo tudi drugim, ne le človeškim entitetam, na primer bankovcu, rastlinam, predmetom v stanovanju ali avtomobilu, in pogosto so njihovi glasovi v stiski, trpljenju, včasih glasovi nasilnežev, včasih pa kar vse troje. Prostori v zgodbah običajno niso podrobneje določeni, a vedno nakazujejo na izoliranost, hromečo samost in osamljenost. Na teh prizoriščih in v govornih izmenjavah pa v resnici gospodarji realno nezavednega in potiska like v tesnobne misli, paranojo pred drugimi živimi bitji in predmeti, v verbalno, psihično in fizično nasilje nad sabo ali drugimi in sploh v skrajne reakcije. Svet v teh zgodbah se tako zdi nekam čudno zamaknjen in grozljiv, sanjski, a zato nič manj možen, če ne tukaj in zdaj (npr. med pandemijo, kot v zgodbi *Obramba Hiperboreje*), pa kje drugje (npr. v *Mehiki*, kot v prvi zgodbi) ali v neki bližnji prihodnosti (npr. v zadnji zgodbi *Živeti z Erikom*). Fabulativna pestrost skoraj ne pozna meja, uokvirja pa teme, ki so nadvse aktualne in kritične do nasilja v vseh pojavnih oblikah in družbenih okoljih, celo do nasilja nad rastlinami v vegetarijanski in veganski pravovernosti (npr. v zgodbi *Noč je ... skoraj nič*) ter do patriarhalnih odnosov, mizoginije in homofobije. Toda univerzalno vprašanje, kaj v resnici čaka razčlovečeni svet v prihodnosti, ostaja v realnosti in v zbirki – odprto, tako kot mnogi konci pisateljičinih zgodb.

Mirana Likar, *Ženska hiša*

Kratke zgodbe, zbrane v *Ženski hiši* Mirane Likar, pripovedujejo o junakinjah in junakih, potisnjenih v anonimnost, ki se znajdejo na naključnem presečišču zgodovinskih, socialnih ali političnih okoliščin. Nebiografska oseba dobi pravico do biografije. Pripovedovalka ne teži k »poštenemu življenjepisu«, ker bi bilo tudi »šeststo veder mavca premalo«, da bi samovoljno zapolnila vrzeli, ki zijajo med drobcami (»osmimi kostmi brontozavra«) celovitega življenja. Pripoved zato ne osmišlja, ne razlaga, ne motivira in ne tolaži z obližem tujega razumevanja. Tudi nebiografsko življenje je mogoče »pošteno« opisati, ko v neprijaznem času bivanjskim drobcem pripisujemo pomen, vrednost in celovitost. Za vojno siroto, ki išče starše, za vdovo, ki ob razpadu države ne ve več, kateri je njen jezik, za razseljenega Bosanca, ki sta mu kava in »ženska hiša« v Mostarju identitetna predalčka, za žensko, ki se zateka v romarsko središče, v »evropski« Maastricht ali v renesančne Firence, se življenjski drobcami zlijejo v celoto brez omejitev vnaprej osmišljenega sveta in varljivega človekovega doživljanja v njem. Mirana Likar uresniči svojo empatijo do drobcev nebiografskega življenja z ubeseditvijo, ki prepušča pripovedno nit občutljivi govorni identiteti nikoli do konca določljivega drugega.

Strokovna žirija CN